

VALSTYBĖS INVESTICIJŲ PROGRAMA – KAIP INVESTUOJAME Į INFRASTRUKTŪRĄ?

STUDIJOS SANTRAUKA

VILNIUS, 2018

VALSTYBĖS INVESTICIJŲ PROGRAMA – KAIP INVESTUOJAME Į INFRASTRUKTŪRĄ?

STUDIJOS SANTRAUKA

Šios analizės tikslas - ištirti, kiek skaidriai ir atskaitingai įgyvendinama Valstybės investicijų programa (VIP), kuriai kasmet Lietuva skiria apie 1.3 mlrd. eurų. VIP buvo pradėta 1997 m., kuomet nuspręsta tikslingai investuoti į strateginius infrastruktūros projektus. Iki šiol tai - speciali programa, užtikrinanti finansavimą statybų ir rekonstrukcijos darbams, kelių tiesimui, IT sistemų kūrimui ar modernizavimui.

Studijoje apžvelgiama, kiek potencialiai skaidriau galėtų vykti VIP įgyvendinimas, jei Lietuva šią programą vykdytų pagal Efektyvaus infrastruktūros planavimo standartą, siūlomą tarptautinės organizacijos „CoST - the Infrastructure Transparency Initiative (CoST)“. Studijos įžvalgos grindžiamos teisės aktų analize, sektoriniais tyrimais ir konfidencialiais interviu su VIP dalyvaujančių institucijų, priežiūros institucijų bei bendruomenių atstovais.

Studija atlikta 2017 m. lapkričio – 2018 m. vasario mėn., dar iki VIP pakeitimų 2018 m. Siekiant spręsti VIP iššūkius, Lietuva pradėjo VIP reformą ir numatė, kad, nepabaigus senų projektų nereikėtų pradėti naujų, nebent jie prisideda prie Vyriausybės prioritetų, yra skirti tarptautiniams įsipareigojimams, tarp jų – NATO ir ES, ar sukuria ilgalaikę socialinę naudą. Taip pat numatyta, kad per VIP turėtų būti finansuojami stambesni investiciniai projektai nei iki tol (nuo 360 tūkst. EUR turtui įsigyti, sukurti, atnaujinti ir nuo 100 tūkst. EUR - naujoms informacinių ir ryšių technologijoms), kurie būtų atrenkami tik pagal aiškius ir konkrečius kriterijus.¹

Pateikiame pagrindinių tyrimo metu nustatytų iššūkių ir siūlomų rekomendacijų santrauką.

¹ Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. balandžio 26 d. nutarimo Nr. 478 „Dėl Valstybės lėšų, skirtų valstybės kapitalo investicijoms, planavimo, tikslinimo, naudojimo, apskaitos ir kontrolės taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo, Nr. 749, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=7430ab80a1c711e7a5baf031c7d2d3c7>

VIP IŠŠŪKIAI

- **Nėra aiškių tikslų ir prioritetų.** Atsakomybė už infrastruktūros plėtrą ir vystymą šalyje decentralizuota, tad nėra vienos institucijos, kuri išsamiai ir nuosekliai planuotų bei stebėtų infrastruktūros plėtrą šalyje. Nors LR Finansų Ministerija koordinuoja VIP, ji nėra atsakinga už ilgalaikių tikslų nustatymą bei programos prioritetus. Respondentų manymu, prioritetizuoti turėtų ministerijos savo valdymo srityse, tačiau praktikoje prioritetizavimas nevyksta.
- **Trūksta pagrįstumo,** kodėl nauji projektai pradami nepabaigus senų. Finansavimas yra skirstomas kasmet trijų metų ciklui, tačiau tai neužtikrina, kad investicinis projektas, pirmais metais gavęs finansavimą, jį gaus ir kitąmet. Projektai gali būti stabdomi ar pratęsimi, finansavimas perskirstomas, tačiau, respondentų nuomone, jie dažnai nesupranta, kodėl taip nutinka.
- **Trūksta skaidrumo.** Šiuo metu nėra viešai prieinamos susistemintos informacijos apie investicinius projektus, įgyvendinamus per VIP, jų planuotus ir pasiektus rezultatus, įvykdytus viešuosius pirkimus. Remiantis Tarptautiniu Infrastruktūros duomenų atskleidimo standartu (angl. CoST Infrastructure Data Standard), Lietuva atskleidžia 68 proc. tikslinės informacijos viešai. Analizė taip pat parodė, kad institucijos savo svetainėse viešina daugiau informacijos negu įstatymiškai privaloma, ir tuo Lietuva panaši į Škotiją, Jungtinę Karalystę ir Argentiją, kuriose pernai buvo atliktos analogiškos studijos. Visgi Lietuvoje tikslinės informacijos mažiau nei Škotijoje, bet daugiau nei Argentinoje.
- **Gyventojai retai dalyvauja priimant sprendimus.** Vertinant, kaip gyventojai buvo įtraukti į didžiausių investicinių projektų, finansuotų per VIP 2016 m., įgyvendinimą, paaiškėjo, kad 2 atvejais iš 5 gyventojai buvo kviečiami į viešąsias konsultacijas, 3 atvejais iš 5 jie buvo informuoti apie numatytas veiklas, tačiau svarstymuose nedalyvavo ir nebuvo kviešti. Respondentų nuomone, formuojant viešąsias erdves, gyventojai dažnai paliekami nuošalyje, yra informuojami apie sprendimus, tačiau patys juos nedalyvauja arba į jų pasiūlymus nėra įsiklausoma.

Skaidrumas ir efektyvus infrastruktūros planavimas – pagrindiniai CoST tikslai, kurių ji siekia bendradarbiaudama su šalių Vyriausybėmis, privačiu sektoriumi ir pilietine visuomene patardama, kaip planuoti ilgalaikes investicijas į infrastruktūrą, kokią informaciją būtų tikslinga viešinti ir kaip įtraukti gyventojus. Atsižvelgiant į šios analizės rezultatus, TILS ir CoST pateikia rekomendacijas siekiant skaidriau ir tikslingiau planuoti, valdyti ir įgyvendinti VIP.

REKOMENDACIJOS

- **Užtikrinti ilgalaikį planavimą** infrastruktūros srityje ir aiškiai žinoti, kokių tikslų siekiama investuojant į naujus projektus. Tai leistų geriau suvaldyti politikų daromą poveikį ir padėtų išvengti trumpalaikių, ne visada pagrįstų sprendimų.
- **Įdiegti aiškiai apibrėžtus kriterijus**, kuriais būtų vertinama, kaip per VIP finansuoti investiciniai projektai prisidėjo prie konkrečios problemos sprendimo ir ar pasiekė užsibrėžtus tikslus.
- **Informaciją apie infrastruktūrą viešinti** pagal Tarptautinį infrastruktūros duomenų atskleidimo standartą (angl. CoST Infrastructure Data Standard) ir taip užtikrinti, kad gyventojai galėtų susipažinti ne tik su finansuojamų projektų sąrašu ir jiems skirtomis lėšomis, bet taip pat žinoti, kodėl investuojama į konkretų projektą, per kiek laiko ketinama jį pabaigti, kodėl vėluoja (jei taip atsitinka) jo įgyvendinimas, kaip ir kodėl išauga kaštai bei kitą tikslią informaciją.
- **Labiau įtraukti gyventojus** ir bendruomenes į infrastruktūros projektų planavimą viešose erdvėse. Tai leistų geriau identifikuoti realų poreikį galimiems infrastruktūros projektams ir sumažintų netikslingo investavimo riziką.

„Transparency International“ Lietuvos skyrius

Didžioji g. 5, LT-01128
Vilnius, Lietuva

Tel.: +370 5 212 69 51
info@transparency.lt
www.skaidrumas.lt
www.facebook.com/TILietuva